

CSUTAK ZSOLT

AMERIKAI MAGYAR KATONAHŐSÖK

„Hazám mellett Amerika az egyetlen hatalom,
amelyhez szívem minden érzésével ragaszkodom!”

Kossuth Lajos¹

Amint a fenti híres Kossuth-levéldíjleveléből is kitűnik, a szabadságharcokban meggyőztört magyaroknak az újjvilági amerikai demokrácia jelentette a valósággá lett ígért földjét, amelyben bizodalmutkat, hitüket és reményüket helyezhették, hogy erőt gyűjtve majd a jövőben, a hazájukban is győzelemre vihessék szabadságharcukat. De addig is Amerikában igyekeztek tehetségük, tudásuk minden erejével hasznos és dicső polgárai lenni új hazájuknak, amely sok tekintetben hasonló politikai problémákkal küzdött, mint az európai óhaza, csak más vonatkozásban.

Számos hadtudós és döntéshozó politikus szerint az Egyesült Államok nem lehetne az, amivé az utóbbi száz évben vált, vagyis a világ meghatározó szuperhatalma, a jelentős külföldi, különösképpen a német, ír, lengyel, cseh és egyáltalán nem utolsósorban a kimagasló képességű magyar származású katonatisztek, hadseregszervező szakemberek és hadmérnökök hathatós hozzájárulása nélkül.² Kezdődött mindez a 18. század végi amerikai függetlenségi háborúval, folytatódva a sorsdöntő Észak-Dél elleni polgárháború vérzivataros évein keresztül a pusztító két világháborúig. Az amerikai katonai akadémiák dicsőségfalain számos magyar névvel és arcképpel, továbbá nagyvárosok közterein grandiózus szobrokkal, sőt katonai helyőrségek és hadihajók nevében is magyar amerikai katonahősök nevével találkozhatunk, amelyek mind a dicső, olykor legendás hősök emléke előtt tisztelegnek. Ugyanakkor furcsa, ellenben sajátosan magyar módon a hazai publikum nagyon keveset tud ezekről a kiemelkedő magyar és amerikai sorsokról, kalandos életpályákról, illetve nagyszerű hősökről, akik tulajdonképpen meghatározták az Egyesült Államok létrejöttét, aztán 19. századi fennmaradását, és nem csekély mértékben hozzájárultak annak további kimagasló sikereihez is.

1 Kossuth 1850. április 2-i levele Zachary Taylor amerikai elnökhöz és Lewis Cass michigani szenátorhoz a törökországi Burszából, *Vasváry Ödön*: Magyar Amerika. Szeged. 1988. 62.

2 Jó példa erre a legutóbb hazánkba látogató *Mike Pompeo* amerikai külügyminiszter budapesti beszéde, amelyben Kováts Mihály ezredes 18. századi hősiességét és Kossuth máig ható amerikai kultuszát is megemlítette: [75](https://hu.usembassy.gov/hu/michael-pompeo-kulugyminiszter-beszede-a-sajtotajekoztaton/letoltés ideje: 2019. ápr. 15., illetve Frederick Benjamin Hodges ny. hadseregtábornok (2017-ig az Európában állomásozó amerikai haderő, a LANDCOM parancsnoka volt) 2018. június 7-i előadása a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Amerika Tanulmányok Központjában.</p></div><div data-bbox=)

Az amerikai hőskultusz, illetve a népszerű self-made man, önmegvalósító egyéni sikerek, kimagasló érdemek elismerése jegyében az újvilág lakói igazán nagyra tartják és értékelik az olyan nagyszerű emberi teljesítményeket, amelyek közül a legnevezetesebbeket szeretnénk mi is feleleveníteni és röviden összefoglalni a következő oldalakon.

Az amerikai függetlenségi háború legnagyobb magyar hőse

*„Idejöttünk ahol a szabadságot védik,
harcolnak vagy meghalnak érte!”³*

Az 1775-ben kezdődött függetlenségi háború az amerikai angol gyarmatok 13 államának önrendelkezési és jogos képviselőre törekvő szabadságharca volt a brit korona totális kontrollja ellen, amely a maga nemében egyedülálló politikai kezdeményezésnek bizonyult a világon. George Washington, akit gazdag virginiai ültetvényes képviselőként, illetve az 1754-es francia–indián háború hőseként az amerikai gyarmati hadsereg első főparancsnokának választott az 1775-ös második amerikai kontinentális kongresszus, igencsak tisztában volt a kezdetleges amerikai haderő harci képességeivel és a katonai tapasztalatok híján harcoló népi milíciák korlátozott ütőerejével a jól képzett és felszerelt reguláris brit hadosztályok ellen. Ezen okból Washington tábornok ugyancsak szívesen látta a tapasztalt, jól képzett európai katonai vezetők, parancsnokok jelentkezését a fiatal amerikai hadseregbe, akik közül különösen kimagaslott két név: a lengyel szabadságharcos huszár ezredes, gróf **Kazimierz (Kázmér) Pułaski**, illetve hűséges magyar barátja és harcostársa, az egykori osztrák, porosz, francia, székely huszár őrnagy, **Kováts Mihály de Fabriczy**.⁴ A karcagi köznemesi születésű Kováts korán árvaságra jutott, és a felemelkedés és a kalandos élet korabeli elsődleges útját választva katona lett, kiváló huszár őrmester, majd tisz. Huszárként végigharcolta porosz Nagy Frigyes király, majd Székely Mihály I. Székely huszárezredének és Mária Terézia osztrák császárnő katonájaként a kegyetlen hétéves háborút is, majd a felvidéki Szepességben 15 ezres lengyel szabadcsapatot képezett ki az oroszok elleni harcra Pułaski gróf megbízásából. A sors és a változó politikai hatalmi széljárás 1776 decemberében már újra Franciaországba, Bordeaux-ba sodorta lengyel barátjával, ahová kölcsönként pénzből jutott el igencsak kalandos úton, és ekkor már értesültek az amerikai szabadságharc kitöréséről. A két magányos huszár-tiszt, akik jelentős katonai vezetői és szervezői tapasztalattal rendelkeztek, és a bukkott

3 Pułaski Kázmér és Kováts Mihály levele George Washingtonnak 1777-ből, *Vasváry Ö.*: Magyar Amerika i. m. 102.

4 Kováts Mihály ezredes életéről a továbbiakban a *Zachar József* hadtörténész által írt élettörténeti műre hivatkozom: *Az amerikai függetlenségi háború magyar hőse*. Kováts Mihály élete. Bp. 1982.

lengyel szabadságharc után franciaországi önkéntes száműzetésbe menekültek, latin nyelven folytatott aktív levélkapcsolatba kerültek az új párizsi amerikai megbízott követtel is, egy bizonyos Benjamin Franklinnal, akinek nem kellett túl sok erőfeszítést tennie, hogy rábeszélje az ifjú Pułaski ezredest és Kováts Mihály őrnagyot a nagy amerikai küldetésre. Kováts írta utolsó levelében Franklinnak, „a bearanyozott szabadságnak nem sárarany az ára, a szabadságért harcba szállók régente a haza atyáira hallgattak”.⁵ 1777-ben érkeztek Bostonba, az újvilágba, ahol Washington főparancsnok a Kongresszus beleegyezésével Pułaski ezredest előléptette dandártábornoknak, míg Kovátsot egy év harcok küzdelem után, 1778-ban huszárkiképzőtiszt-vezénylő ezredesnek. A vezetésükkel felállított és irányított, Pułaski-légió néven elhíresült gyalogos- és lovasszázadból álló amerikai szabadcsapat 2 év leforgása alatt komoly hírnevet szerzett magának hatékony lovas harcmórával és hősiességével. Különösen igaz volt ez az 1779 tavaszán lezajlott, stratégiai fontosságú dél-karolinai Charleston városáért folytatott véres csata során a többszörös túlerőben lévő brit királyi seregek ellen, ahol május 11-én Kováts ezredest egy skót hegyivadász újonnan bevetett hátultöltős puskájának golyója leterítette, de jó huszár módjára a lovára roskadva vesztette életét. A brit hadsereg Skelly nevű tábornoka ott a csatamezőn helyezte örök nyugalomra Kováts Mihály ezredest, megjegyezve, hogy „ők (Kovátsék) voltak a legjobb lovasság, akikkel az amerikaiak valaha rendelkeztek”.⁶ Hamarosan, szeptember 15-én Kovátsot követte a hősi halálba barátja, Pułaski tábornok is a dél-karolinai Savannah város melletti ütközetben. A Kováts Mihály által kiképzett és vezetett Pułaski-lovaslégió (cavalry legion) 330–500 főből állt, kevesebb, mint fele volt csak amerikai telepes katona, és még a britek is csodálattal adóztak felkészültségük és hősiességük előtt. Robert Lee és Benjamin Lincoln tábornokok szerint a legjobb szabadcsapat volt az amerikai hadseregben, és Kováts Mihály ezredes, illetve gróf Pułaski tábornok méltán



1. kép: Kováts Mihály ezredes

Forrás: History.com

5 Zachar J.: Kováts Mihály élete i. m. 58.

6 A magyar katona vitézségének ezer éve 2. kötet. Szerk. Pilch Jenő. Bp. 1933. 72., illetve Vasváry Ö.: Magyar Amerika i. m. 106.

tekinthető az „amerikai lovasság atyjának,” akik nélkül a brit hadsereg komoly fejtörést és sok veszteséget okozhatott volna a függetlenségükért harcoló amerikaiaknak. Történelmi visszatekintésből a függetlenségi háború tapasztalatai alapján elmondható, hogy az amerikai államok harca elbukott volna az európai származású, különösképpen lengyel-magyar hadseregszervező katonai vezetők hathatós tevékenysége és az eredményes francia tengeri támogatás (blokád) nélkül.⁷

Az amerikai polgárháború magyar hősei

Amint fentebb láthattuk, az amerikai függetlenségi háború gyarmati hadseregének egyik fontos fegyvernemének, az amerikai lovasságnak meghatározó alakja és egyik megteremtője magyar huszár volt. Vele együtt körülbelül százra tehető az amerikai gyarmatok függetlenségéért harcoló és vérüket adó magyar származású fegyveresek száma. Amerika-kutató történészek megállapításai, elsősorban Bona Gábor⁸ múlt századi és Vida István Kornél legújabb, 2007–2009 között folytatott kutatásai alapján az 1861-re kiéleződő véres amerikai szembenállás, polgárháború során pár száz főre tehető a deklaráltan magyar származású, elsősorban az Unió északi seregeiben harcoló, és pár tucatnyira a Konföderáció déli hadseregében szolgáló katonák és főtisztok száma.⁹ Az európai származású német, cseh, lengyel és magyar katonák megkülönböztetett tiszteletnek és megbecsülésnek örvendtek az amerikai seregben. Nyilvánvaló módon, elsősorban az északi uniós seregeket és ügyet szolgálták, amely közel állt szellemiségükhöz, és az európai forradalmak és szabadságharcok ideológiájához, a köztársaságpárti demokratikus jogegyenlőséget elutasító déli konföderációs államok tradicionalista politikai konzervativizmussal szemben. Az amerikai köztudatban csak elhíresült gyűjtőnéven emlegették őket, ’48-ers vagy 49-ers, vagyis ’48-as illetve ’49-esek néven, hiszen többük az elbukott 1848-as európai forradalmak tapasztalt katonai vezetője volt, mint a magyar Asbóth Sándor, Számwald (Stahel) Gyula, Kozlay Jenő, Pomutz György, Zágonyi Károly vagy éppen a ’48-asok ikonikus alakjává válló Kossuth Lajos. Kossuth 1851–52-es amerikai körútja legendaszerűvé vált az amerikai magyarok és az újvilági politikai elit körében is, elhomályosítva az időközi kongresszusi választást is, és sokat lendítve a magyar közönség elismertségén és prominens tagjainak karrierjén. Mindazonáltal, politikai, katonai, illetve gazdasági szempontból Kossuth sajnálatos kudarcként könyvelte el a fél éves kinttartózkodását, hiszen nem sikerült amerikai kormányzati és főképp katonai támogatást

7 Vasváry Ö.: Magyar Amerika i. m. 106–107.

8 Bona jóval ezer fölé teszi a magyar származású amerikai katonák számát, *Bona Gábor*: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988. 18 – 20 .

9 Vida max. 150-re becsüli a magyar amerikai katonák számát a polgárháborúban, *Vida István Kornél*: Világostól Appomatoxig. Magyarok az amerikai polgárháborúban. Bp. 2011. 110–117.

szereznie a magyar szabadságharc újramezdésének ügyéhez, és a közel százezer dollár, amit a különféle adománygyűjtő rendezvényeken, bálokon, beszédek tiszteletdíjaiból sikerült összeszednie, igencsak elapadt a körutazás költségei révén. Vasváry Ödön református lelkész, Amerika-kutató szerint a megtört és kiábrándult Kossuth kevesebb pénzzel hagyta el az Egyesült Államokat 1852. július 14-én az Afrika nevű hajó fedélzetén, mint amennyivel dicsőségesen megérkezett New Yorkba 1851. december 5-én Törökországból az 55 fős magyar küldöttség számára külön biztosított Mississippit nevet viselő, legkorszerűbb amerikai csatahajónak tartott hajóval.¹⁰ Kossuth amerikai útja és szabadulása a törökországi kényszertartózkodásából nem sikerült volna hűséges megbízottja és amerikai képviselője, báró Újházy László hathatós diplomáciai ténykedése nélkül. Újházy, régi nemesi család sarja, jogászemberként és Sáros vármegye főispánjaként komoly jogi és katonai stratégiai tanácsokkal támogatta Kossuthot és a haza ügyét. 1848 nyarán saját költségén szabadcsapatot szervezett, és két fiával vezette századát Görgey téli hadjáratát támogatva, majd a szabadságharc bukása után családjával Hamburgon keresztül az Egyesült Államokban telepedett le, és megalapította híressé vált Újbuda települést a messzi Iowa államban.



2. kép: báró Újházy László

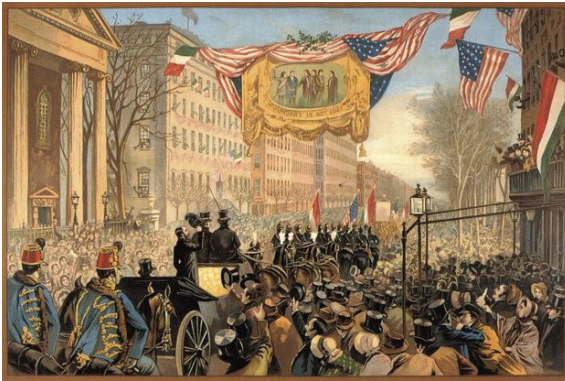
Forrás: [wikimedia.commons](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ujhazy_Laszlo.jpg)

Hamburgban és majd Londonban is megismerkedett Zachary Taylor amerikai elnök köveivel, és magával az elnökkel, illetve az európai ügyekben járatos, művelt amerikai külügyminiszterrel, Daniel Websterrel is komoly levelezésbe kezdett a magyar nemzet szabadsága ügyének és Kossuth támogatására buzdítva őket.¹¹ Habár Taylor elnök déli származású rabszolgatartó nagybirtokos amerikai elnök volt, de igencsak szimpatizált a zsarnok Habsburgok, és főleg a cári orosz intervenciók hadsereg ellen kétségbeesett, hősi harcot vívó kis magyar nemzet ügyével, és Újházynak egy év alatt sikerült elérnie, hogy az amerikai kormány hadihajót küldjön Törökországba Kossuth Amerikába szállítása érdekében. Ugyanakkor, furcsa módon Újházy az újvilágban képzelte el az új, szabad, demokratikus amerikai Magyarország létrehozását, amiről Kossuth természetesen hallani sem akart, és hamarosan visszatért Európába kilátástalan harca folytatására.

¹⁰ Vasváry Ö.: Magyar Amerika i. m. 91.

¹¹ Vasváry Ö.: Magyar Amerika i. m. 55–56.

Újházy László katonai tevékenységet már nem folytatott a pusztító amerikai polgárháborúban, hanem szeretett felesége elvesztése és Kossuth visszatérése után, 1852-ben öt fiával az által alapított Újbudán maradt mint postamester, illetve később a vadnyugati Texas államba vándorolva szegénységben, visszavonultan élt. Lincoln elnök, régi jó ismerőse és barátja, amikor tudomást szerzett a nagy magyar hazafi kétségbeejtő állapotáról, kinevezte konzulnak, és Európába, az olaszországi Anconába küldte diplomáciai szolgálatra, Kossuth közelébe 1862-ben. Az olaszországi események, a Garibaldi-szabadságharc és a feloszlott Itáliai Magyar Légión sikerelensége nagyon elkésérite, és két év konzuli szolgálat után lemondott tisztségéről, és visszatért az Egyesült Államokba. A gyűlölt osztrákokkal történt 1867-es kiegyezést Kossuthal egyetemben végzetes nemzeti stratégiai hibának tartotta, és ellenezte, majd végső elkéséredésében visszatért Texasba, ahol szeretett felesége sírdombján önkezével véget vetett életének 1870 márciusában. Gyerekei mindkettőjük hamvait hazaszállították Magyarországra őseik budaméri sírboltjába. Az általa alapított első amerikai magyar városka Újbuda (New Buda), a veterán amerikai magyar katonák kedvelt települése lett, de a század végére elnéptelenedett, ahogy Kossuth is helytelenítette még a létezését is, főleg ezzel a névvel.¹²



3. kép: Kossuth New Yorkban 1851-ben.

Forrás: Múlt-Kor.hu

Visszatérve Kossuth amerikai útjához, habár politikailag és főleg hadügyileg sikertelennek nyilvánította körútját a személye körül kialakult fennkölt aura, illetve kimagasló angol nyelvű retorikai képességének híre és elismertsége a magyar közösség tagjaira is rávetült, mondhatni kultuszt és mítoszt teremtett az Egyesült Államokban. Az évtizedekig tartó amerikai Kossuth-láz, számos utca, szobor, sőt az iowai Kossuth megye elnevezésében is visszaköszön.¹³

Fontos megjegyeznünk, hogy az angol nyelvvel évtizedekig behatóan és magas szinten foglalkozó ellenben markáns, kissé zavaró kiejtéssel beszélő Kossuth retorikai és szövegírói zsenialitása sok kortársát lenyűgözte, sőt megihlette, mint például Zachary Taylor, Fillmore és különösképpen a későbbi Lincoln elnököt is.¹⁴ Érdekes momentum, hogy számos nyelvész és politikai elemző véleménye szerint igencsak sok stílusbeli, formai és

12 *Vasváry Ö.*: Magyar Amerika i. m. Tudniillik Kossuth a szabadságharc újrakezdését tartotta fontos ügynek otthon Magyarországon, és nem támogatta a hosszú távú amerikai letelepedés, gyökéresztés elvét.

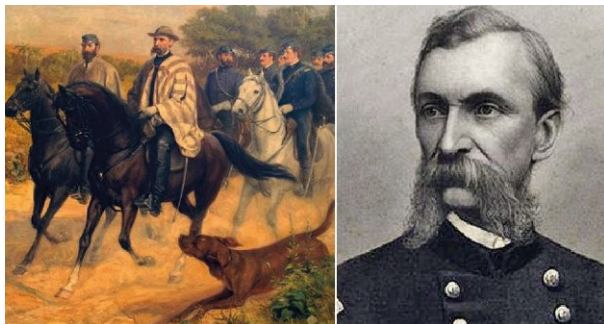
13 *Vasváry Ö.*: Magyar Amerika i. m. 85–86.

14 *Vasváry Ö.*: Magyar Amerika i. m. 76.

tartalmi hasonlóságot lehet felfedezni Kossuth egyik 1852-es, az Ohio állambeli Columbusban elmondott beszéde és Abraham Lincoln elnök elhíresült 1863. november 19-én, a pennsylvaniai Gettysburg harcmező emlékhelyének avatásán mondott rövid, mintegy 200 szavas, de annál hatásosabb beszéde között. Sok elemző nem tartja pusztán véletlen egybeesésnek, hogy mindketten ugyanazt a híressé vált, proklamációszerű formulát használták beszédükben, többek között, hogy „a népből, a népért és nép által választott kormány soha nem tűnhet el a föld színéről!”¹⁵

Kossuthal ellentétben nagyon sok, több ezer magyar szabadságharcos katona és politikai menekült úgy gondolta, hogy Amerikát választja második hazájául, és képessége, tudása legjavát nyújtva beilleszkedik az újvilág gyorsan változó és dinamikus fejlődő társadalmába, habár Kossuth ezt a törekvést nem tartotta támogatandónak. Kossuth családjának néhány tagja is az Egyesült Államokban maradt, sőt, két nővérének fiai még az életüket is áldozták Lincoln elnök északi uniós államai ügyének védelméért, tudniillik nővére, Kossuth Emília fia, Zsulavszky Zsigmond hadnagy, illetve Lujza nevű nővérének fia, Ruttkay Gábor is a csatamezőn halt meg 1863-ban.¹⁶

E tanulmány szűk keretei között elsősorban a legkimagaslóbb és leghíresebb magyar katonahősök bemutatására szeretnénk vállalkozni, különösképpen olyan jelentős személyiségek életútjára és cselekedeteire fókuszálva, akik az amerikai polgárháborúban sorsdöntő, mondhatni kulcsfontosságú szerepet játszottak az északi unionista államok hadászati sikereiben és végső győzelmük elérésében. Az amerikai hadtörténet szerzők által is említett európai és magyar '48-sok közül¹⁷ is meghatározó hadászati teljesítményt és politikai, társadalmi elismertséget szerzett **Asbóth Sándor (Alexander)** magyar honvéd alezredes, az Egyesült Államok hadseregének altábornagya, és később amerikai nagykövet Dél-Amerikában.



4. kép: Asbóth Sándor amerikai dandártábornok

Forrás: Múlt-Kor.hu

15 Lásd Múlt-Kor: <https://mult-kor.hu/kossuth-lajos-is-hatással-volt-lincoln-leghiresebb-beszedere-20160301> letöltés ideje: 2018. dec. 20.

16 *Vasváry Ö.*: Magyar Amerika i. m. 210.

17 *American Military History Volume 1.* Szerk. Stewart, Richard W. Washington D. C.: Center of Military History. 2009. 237–252.

Az 1811-ben Keszthelyen született honvéd alezredest,¹⁸ elismert bánya- és vízépítő mérnököt sokáig rendszeresen összetévesztették Lajos nevű szintén honvéd ezredes bátyjával, aki, habár az osztrákok halára ítélték, néhány év várfogság után inkább a szülőföldjén maradt a sokkal forróbb vérű öccsével ellentétben. Sándor, az ifjú mérnök, aki tehetsége meg a gyorsan felívelő katonai pályája révén alezredesként már mint Kossuth szárnysegédje („vezérsegédje”)¹⁹ követte az üldözött magyar kormányzót a szabadságharc bukása után a mintegy kétéves kényszerű törökországi száműzetésbe, majd Kossuthtal tartott az Újvilágba is a Mississippi amerikai hadihajó fedélzetén, ahol életútja betetőződött, ugyanakkor magyar szülőföldjét sajnálatosan már többé nem láthatta viszont.

Asbóth Sándor alezredes Kossuth amerikai körútja után úgy döntött, hogy az Újvilágban próbál szerencsét, és felhasználja elsősorban mérnöki tapasztalatait, és nem fog a honvéd ezredes bátyja szomorú sorsára jutni a megnyomorított Magyarországon. Mivel már otthon a forradalom előtt is részt vett a Lánchíd építési és tervezési munkálataiban, New Yorkban is nagyon sikeresen kamatoztatta mérnöki ismereteit. Legkiemelkedőbb teljesítménye az 1850-es évekből a New York–Syracusa csatornahálózat megtervezése, és szintén az ő nevéhez fűződik a világhíressé vált New York-i Central Park tervezése és a városi járdák tartós, bitumenalapú lapborításának ötlete is. Elismert városrendező mérnökként és a magyar szabadságharc egyik tapasztalt katonájaként az amerikai polgárháború kitörésekor Frémont tábornok seregéhez csatlakozott szárnysegédként 1861 júliusában, ahol számos magyaros lovasrohamot vezetett véres ütközetekben, amelynek elismeréseképp Lincoln elnök az év végére már dandártábornokká léptette elő. Az 1862. március 7–8-i Pea Ridge-i csatában a déli Arkansas államban mindkét karján súlyosan megsebesült, de még úgyis végigharcolta a kétnapos véres összecsapást Samuel Curtis tábornok szárnysegédjeként, ahol a konföderációs déli seregek túlerejével szemben Asbóth tábornok északi uniós seregeinek sikerült kivívni a győzelmet. Asbóth még számos további ütközetben vett részt, majd Lincoln elnök kinevezte a déli frontvonalban található stratégiai fontosságú Nyugat-Florida Katonai Körzet parancsnokává 1863-ban. Utolsó sorsdöntő csatájában, 1864. szeptember 27-én a floridai Marian városkánál, a déliek egyik legendás parancsnoka Alexander Montgomery tábornok serege ellen vezetett lovasrohamban súlyos fejsérülést szenvedett. Fél arca széttroncsolódott, sőt ami még rontott súlyos helyzetén, a lövedék a koponyájában maradt, amely élete hátralévő néhány évében megkeserítette a napjait, és még sajátos becenevet is kölcsönzött a hős magyar főtisztnek, a „tábornok, golyóval a fejében” („the general with bullet in the head”).²⁰ A tragikus sorsú Lincoln elnök utódja, Andrew Johnson elnök 1866 januárjában a Kongresszus beleegyezésével vezérőrnaggyá léptette elő Asbóth tábornokot, illetve kimagasló vitézi érdemei és hazafias szolgálatai elismeréseképp kinevezte amerikai

18 Vida I. K.: Világostól Appomatoxig i. m. 116.

19 *Tar Ferenc*: Az amerikai polgárháború magyar tábornoka. In: *Tempevölgy*. 9. évf. 3. (2017) 59.

20 Vida I. K.: Világostól Appomatoxig i. m. 170.

nagykövetnek Argentínába és Uruguayba. 1866 nyarán Asbóth még elfoglalta szolgálati helyét Buenos Airesben, ahol régi magyar szabadságharcos honfitársai, Türr István és Czetz János honvéd tábornokok társaságát élvezhette egy évig. Ugyanakkor, a végzetes gyólyával a fejében már nem tudott normális életet és diplomáciai tevékenységet folytatni – gyakran elájult –, és folyamatos, de sikertelen orvosi sebészeti beavatkozás ellenére 1868. január 21-én elhunyt, az argentinai magyar és európai forradalmárkolónia nagy bánatára. A helyi angol temetőben temették el, ahonnan aztán 1990-ben visszaszállították az Egyesült Államokba és a legnagyobb katonai tiszteletadás mellett helyezték örök nyugalomba, Arlingtonban.

Asbóth tábornok legendás alakja és '48-as magyar emigráns katonatársainak kimagasló vitézsége még inkább növelte az amerikai magyar diaszpóra elismertségét és renoméját, amelyhez ugyancsak hozzájárult a szegedi születésű **Számwald Gyula** honvéd hadnagy, aki majd Amerikában vált nemzeti hőssé, és második magyarként amerikai vezérőrnaggyá. Pesten könyvkereskedőként Petőfi Sándor barátságát is élvező Számwald Gyula aktívan részt vett a magyar szabadságharcban Guyon Richárd, Klapka György, majd Bem tábornok hadtestjeiben szolgálva, és az 1849. február 5-i Branyiszkó-hágói ütközetben sebesülést is szenvedett. A világosi fegyverletétel után Számwald Gyula 1855-ben Londonba emigrál, ahol ismeretlen okból, talán az osztrák ügynököktől való rejtőzködés, illetve a jobb beilleszkedés céljából felveszi a **Julius (Gyula) Stahel** nevet. Hamarosan New Yorkba költözik, ahol újságírásba és könyvkereskedésbe is kezdett, ahol tíz évvel később a magyar diaszpóra közel kétezres tagságával együtt őt is eléri Lincoln elnök önkéntes katonai szolgálatra való felhívása, és csatlakozik az Unió seregéhez. Katonai múltjára és tapasztalataira való tekintettel rábízták a 8. önkéntes New York-i gyalogezred megszervezését, és ezt követően végigharcolja a véres amerikai polgárháborút, több csatában is kimagasló teljesítményt és hősiességet mutatva. Az 1861. júniusi Bull Run-i, az 1862. Cross Keys-i, illetve a híres 1864. június 5-i piedmonti csatában nyújtott hősiességéért, amikor majdnem elvesztett fél karját, elnyerte a kongresszusi becsületérmet, illetve előléptették dandártábornokká, ezáltal egyike lett a hét magyar származású amerikai tábornoknak a 19. században.

A kiemelkedő katonai szolgálat és az Amerika iránti lojalitása elismerése jeléül Stahel Gyula is diplomáciai megbízatást kapott Johnson elnöktől,



5. kép: Stahel (Számwald) Gyula mint amerikai tábornok
Forrás: [wikimedia.commons](https://commons.wikimedia.org/)

hiszen amerikai konzul lett Yokohamában, majd Sanghajban egészen 1885-ig. Amerikai hazatérése, illetve visszavonulása után beköltözött a New York-i St. James hotelbe, amely



6. kép: Stahel Számwald Gyula sírja Arlingtonban

Forrás: Yahoo Flickr!

egyfajta zárandokszállássá is vált a magyarok, illetve a nagyvárosi elit és az amerikai Republikánus Párt vezetői számára, akik nagy tisztelettel számos kérdésben kikérték véleményét. Érdekes momentum, hogy nagy izgatottsággal hazalátogatott Magyarországra a nagyszabású millenniumi 1896-os ünnepségekre, de látogatása érdektelennek bizonyult a hazai politikai elit számára, akik a kiegyezés és a millenniumi lázban már nem igazán az amerikai magyar diaszpóra katonahőseivel szándékoztak foglalkozni. Hosszú, sikeres pályafutása után, 1912-ben hunyt el New Yorkban, Wilson elnök jelenlétében nagy katonai pompa és tiszteletadás mellett, amerikai–magyar lobogóval a koporsóján temették el Julius Stahel amerikai vezérőrnagyot, avagy a magyar Számwald Gyula honvéd hadnagyot, a katonahősök nemzeti sírkertjében, Arlingtonban.²¹

Az amerikai polgárháború korszakában, amint olvashattuk, számos magyar származású menekültnek sikerült a legmagasabb amerikai katonai és kormányzati tisztségekbe küzdenie magát, amelyet a katonai hősiességük révén szó szerint is érthetünk. Ez utóbbi azonban nem igazán mondható el a felvidéki származású **Czapkay József Lajos** honvéd katonatorvosról, akinek kalandos és magasra vivő amerikai életútja is érdemel néhány sort. Czapkay hadnagy orvosként inkább gyógyított, mint sebeket osztogatott a magyar szabadságharcban, ez azonban nem gátolta meg a kegyetlen megtorlásban érdekelt osztrák hatóságokat, hogy őt is háborús bűnösnek üldözzék. Világos után a menekülés közben 1849 telén Oderbergben felismerték, és elfogták mint Kossuth egyik orvosát, és Bécsbe szállították hadbírószám elé, ahonnan kalandos úton sikerült megszöknie, és Hamburgon keresztül New Yorkba menekülnie.²² Amerikában is megszerezte az orvosi diplomát Philadelphiában, majd sikeres orvosként és ingatlanfejlesztőként évekig San Franciscóban tevékenykedett. Vagyona és kiterjedt kapcsolati hálója, illetve nem utolsósorban a magyarok jó hírve révén sikerült a washingtoni nagypolitika közelébe is férkőznie, hiszen Lincoln halála után a külügyekben járatlan Andrew Johnson elnök számos európai származású, így magyar emigránst is megbízott különféle diplomáciai feladatokkal és tisztségekkel, amint tette azt Asbóth Sándor vagy Stahel Gyula esetében

21 *Vida I. K.*: Világostól Appomatoxig i. m. 188.

22 Ács Tivadar: Akik elvándoroltak. 1940. 37–40.

is. Ez történt Czapkay Lajossal (avagy Louis) is, aki 1866-ban Európába, többek között a Monarchiába Pestre, illetve Törökországba utazott amerikai kormányzati küldötteként, kvázi utazó nagykövetségként, hiszen a mélyen republikánus, vagyis köztársaságpárti amerikai kormány, egyfajta diplomáciai fricskaként üldözött európai menekülteket nevezett ki az óvilág félfedális királyságaiba külszolgálatra. Ilyen nagy megtiszteltetés érte az egykori üldözött magyar honvédorvos Czapkay Lajost is, akit 1866. június 1-én az elnök a Kongresszus jóváhagyásával kinevezett az Egyesült Államok első romániai konzuljává Bukarestbe. Az újonnan egyesült román fejedelemségekben több mint három évig teljesített konzuli szolgálatot, majd 1870-ben hazautazott az Egyesült Államokba, és visszavonultan, Kaliforniában élt nyugdíjas orvosként. Egymillió dollárra becsült óriási vagyonát szerencsétlen tőzsdei és bányászati spekulációkban elveszítette, és szegényen, tulajdonképpen méltatlanul elfeledve és magára hagyottan, 1882-ben, San Franciscó-i otthonában elhunyt.²³

A nagy amerikai magyar polgárháborús tábornokgeneráció hőstettei bemutatásakor feltétlenül szót kell ejtenünk **Zágonyi (avagy Charles) Károly** honvéd hadnagyról, Asbóth ezredes szárnysegédjéről és John C. Frémont hadseregtábornok későbbi testőrpáncsnokáról, akinek a hős springfieldi lovasrohamáról katonadalokat, verseket költöttek és festményekeket alkottak a lelkes és hálás unionisták. A szatmári származású, huszonéves Zágonyi szintén végigharcolta a szabadságharcot Bem tábornok parancsnoksága alatt, akinek az életét állítólag kétszer is megmentette, de az erdélyi hadjárat utolsó ütközetében az augusztusi 9-i vesztes temesvári csatában megsebesült, és orosz fogságba esett, ahonnan kalandos úton 1849 decemberében sikerült megszöknie, és Törökországból Anglián keresztül a Devonshire nevű hajón az Egyesült Államokba hajóznia, mintegy Kossuthot követve, 1851-ben. Az Újvilágban egykori kiváló huszártisztként lovasiskolában oktatott, majd a polgárháború kitörésekor Lincoln elnök felhívására 1861-ben csatlakozott John C. Frémont tábornok seregéhez, akinek híressé vált lovasságát tulajdonképpen három magyar huszártiszt, Asbóth Sándor, Zágonyi Károly és segédje, Majthényi Tivadar kapitány képezte ki és irányította számos nagy, győztes csatában. Zágonyi katonai képességei és megbízhatósága révén gyorsan lépdelt előre a katonai ranglétrán, és hamarosan Asbóth ezredes mellett őrnagy, majd lovasezredes és Frémont tábornok hűséges testőrpáncsnoka is lett. Neve különösen híressé vált és egybeforrott az 1861. október 25-i Missouri állambeli Springfield melletti emlékezetes csatával, amikor a mindenre elszánt Zágonyi őrnagy, egykori magyar huszár hadnagy halált megvető bátorsággal elsöpörte lovasrohamot vezényelt 200 fős századával a mintegy 1800 fős déli védősereg ellen, akiket meglepve szinte elsöpörtek. Ez volt a legendás Zágonyi-féle halállovasroham, vagy Zágonyi death march, ahogy azóta is emlékeznek róla a hálás amerikaiak. Ugyanakkor, a *dashing Hungarian* vagyis elsöpörő, örült magyarként is tisztelt Zágonyi katonai

²³ *Czapkay Lajos* Wikipédia-oldala: https://hu.wikipedia.org/wiki/Czapkay_Lajos_József letöltve 2018. dec. 29.



7. kép: Zágonyi ezredes springfieldi halálrohama korabeli festményen

Forrás: History.com

üzeneteit, parancsait, hanem magyarul küldte szét a hadosztályparancsnokai felé, hiszen a déliek, még ha megszerezték volna sem tudták volna értelmezni a furcsa, semmihez sem hasonlítható, érthetetlen nyelvű szövegeket.²⁴

Az amerikai polgárháború másik meghatározó katonai vezetője **Pomutz György**²⁵ amerikai dandártábornok és egykori magyar honvéd főhadnagy, Kossuth örökös híve és Klapka tábornok bizalmasa, akit gyulai román nemzetiségű szülei révén a román történetírás is furcsa módon magának követel. Ezen a ponton fontos leszögezni, hogy Pomutz egész életében magyarnak vallotta magát, és csak két országhoz volt teljességgel hű: az óhazájához, Magyarországhoz, amelyért a szabadságharcot végigvívta egészen 1849. szeptember 27-ig, a komáromi erőd feladásáig, illetve választott hazájához, az Egyesült Államokhoz, ahol úgyszintén a véres polgárháborúban küzdött az amerikai szövetség egyben maradásáért. Az iowai 15. önkéntes ezred megszervezése is az ő nevéhez fűződik,



8. kép: A fél évig tartó vicksburgi hadjárat egyik ütközete 1863-ban, korabeli festményen.

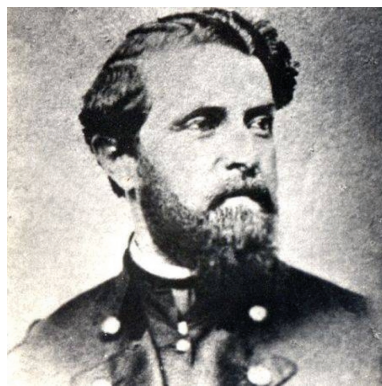
Forrás: History.com

24 *Beszédits István* kanadai magyar történész kutatásai szerint, lásd: <http://suvcw.org/mollus/art014.htm> letöltve 2019. jan. 10.

25 *Pomutz György* Wikipédia-oldala: https://hu.wikipedia.org/wiki/Pomucz_Gy%C3%B6rgy letöltve 2018. dec. 29.

majd a legendás Sherman tábornok tennessee-i parancsnoksága alatt hősiességért rövid idő alatt őrnaggyá, illetve alezredessé léptették elő. Barátjával, Kompolti honvéd utász őrnaggyal sok amerikai erőd építési és megerősítési munkálatait is ők irányították a déliek ellen. Az 1862. árpilisi shiloh-i, illetve a kulcsfontosságú 1863. júliusi vicksburgi ütközetben is megsérült.

Gyors felépülése után már ő vezette ezredét lovasrohamra az atlantai csatában. A sikeres uniós északiak győzelme után Lincoln elnök dandártábornokká léptette elő 1865. márciusában, immár harmadik magyar amerikai főtisztként. Fontos megjegyeznünk, hogy a lelkes nemzetépítő és mindenáron hősokeket kreáló román propagandával ellentétben úgy a hazai, mint az amerikai kortársai is igaz magyarnak tartották, akárcsak Pomutz önmagát is magyar identitásúnak vallotta.



**9. kép: Pomutz György
dandártábornok**

Forrás: wikimedia.commons

A szokásos katonai érdemek és Amerika iránti hűsége elismeréseképp Johnson elnök az európai származású, több nyelvet beszélő Pomutz tábornokot is külhoni diplomáciai feladattal bízta meg. Oroszországba küldte, és 1866 februárjában kinevezte amerikai konzulnak Szentpétervárra. Pomutznak konzulként nagyon jelentős szerepe volt a II. Sándor cárral és az orosz kormánnyal történő tárgyalások során a kincset érő Alaszka amerikai megvásárlásában, mindössze 7,2 millió dollárért. A véres angol–orosz krími háborúban meggyengült cári Oroszország szívesen megszabadult az értéktelennek tartott és jórészt ismeretlen távoli területtől a „Szibéria Szibériájá”-tól, főleg, hogy a nagy európai rivális Brit Birodalom is érdeklődést mutatott a terület iránt. Az 1867. március 30-án létrejött nagyszabású tranzakcióról számos washingtoni amerikai vezető politikus is értetlenkedve értesült, sokan a Kongresszusban csupán Seward külügyminiszter „örültségének”, illetve Johnson elnök „magán-jegesmedveparkjának” titulálták²⁶ az értelmetlen földvásárlást, egészen az 1890-es években kirobbant klondike-i aranylázig, amely az egyik leggazdagabb amerikai territóriumává tette az óriási kiterjedésű sarkvidéki Alaszkát. Pomutz sikeres diplomáciai szolgálata után 1870-től haláláig Oroszországban maradt, és visszavonultan, szegénységben hunyt el 1882-ben a fehéroroszországi Szmolenszkben. Hamvait egy 1913-as amerikai kongresszusi határozattal szerették volna az arlingtoni nemzeti katonatemetőbe szállíttatni, de az első világháború és majd a Szovjetunió létrejötte megakadályozta ebben az amerikai hatóságokat. A világháború pusztítása után már nem sikerült fellelni a sírhelyét. Emlékére a második világháborúban,

26 Lásd: March 30, 1867: This day in History: <https://www.history.com/this-day-in-history/sewards-folly> letöltve 2019. ápr. 10.

1942-ben egy 807 tonnás haditengerészeti szállítóhajót USS George Pomutz névre kereszteltek, amely egészen 1970-ig szolgálatban maradt az Atlanti-óceánon.



10. kép: A Liberty típusú
USS George Pomutz szállítóhajó 1945-ben
Forrás: US Navy photo gallery

vár egykori védője, aki az amerikai emigrációba is követte barátját, ahol aztán jó magyar katonatiszt módjára az amerikai polgárháborúban úgyszintén csúcsra jutott, altábornagyi rangban fejezve be pályafutását. Kozlay nevéhez fűződik a híres New York-i „fekete vadászok”, az 54. gyalogezred megszervezése és kiképzése, akiknek parancsnokaként az ezredesi majd 1865-ben tábornoki rendfokozatot is elnyerte.²⁷ A polgárháború után városrendező



11. kép: A Kozlay család
síremléke New Yorkban.
*Forrás: Amerikai Magyarok
Szövetsége*

mérnökként részt vállalt New Yorkban a híres brooklyni magasvasút megtervezésében és építésében, ezáltal Asbóth Sándorral egyetemben a két kiváló magyar mérnök-katona igencsak sokat tett az amerikai világváros arculatának kialakításáért. Kozlay Jenő (avagy Eugéne) Klapka főhadnagya, Grant tábornok hős altábornagya, Brooklynban hunyt el 1883-ban, 65 éves korában.

A kongresszusi becsületrenddel is kitüntetett polgárháborús amerikai magyar tábornokok sikeresen túlélték az Egyesült Államok történetének legvéresebb, több mint 600 ezer áldozatot követelő háborúját, ellenben a szintén legendás magyar huszártiszt, **Mihalóczy Géza** ezredes már nem bizonyult ilyen szerencsésnek. A nagyváradi születésű honvéd százados a szabadságharc bukása után Londonba menekült, ahol többek között Türr István tábornok és Pulszky Ferenc, Kossuth bizalmasának társaságában nagy

²⁷ Ács T.: Akik elvándoroltak i. m. 29–35.

nélkülözésben élt néhány hónapig, életútjukat érintő komoly viták közepette, majd eldöntötte, hogy az Egyesült Államokba utazik, és a szeles tóparti nagyvárosban, Chicagóban telepedett le. Türr István Argentínába tartott, ahol majdnem két évtized múlva, 1866-ban viszontláthatta Asbóth Sándor alezredes honfitársát is, már mint amerikai nagykövetet.²⁸

A mélyen monarchiaellenes republikánus, szabadság- és egyenlőségpárti Mihalóczy még a polgárháborús cselekmények kirobbanása előtt csatlakozott az északiak ügyéhez, Lincoln csapataihoz, elsősorban európai származású, német, cseh és magyar veteránokból megszervezte és kiképezte az önkéntes chicagói ezredet, a legendássá váló Lincoln's Riflemen, avagy Lincoln Puskásai néven. 1861-ben az egykori honvéd százados már ezredesi rangban segítette az északiak hadügyeit Kuné Gyula magyar bajtársa, segédje támogatásával. Sőt, Lincoln elnök történelmi jelentőségű 1863. január 1-i Emancipációs kiáltványa előtt már két évvel, a szökött déli fekete rabszolgákból szabadcsapatokat, új északi ezredet próbált szervezni, ahelyett, hogy visszaküldte volna őket Délre a biztos halálba, mint ahogy az akkori törvények még előírták. William Rosencranz tábornok parancsnoksága alatt végigharcolta Missouri, Kentucky, Alabama hadszíntereit, ahol többször megsebesült, majd 1864 februárjában a Tennessee állambeli Dalton városka melletti ütközetben oly súlyos oldallövést kapott, hogy abból már nem sikerült felgyógyulnia, és március 11-én Chattanooga városában elhunyt a hős ezredes. Emlékére a város körül épített több löveges új erődítményrendszert Fort Mihalotzyna neveztek el, akárcsak később egy másik erősséget is, Knoxville mellett.²⁹



12. kép: Mihalóczy Géza
amerikai ezredes

Forrás: [wikimedia.commons](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mihaloczy_Geza.jpg)

Kevésbé dicső sors jutott, sajnálatos módon az Utassy családnak az újvilágban, hiszen az egykori császári majd honvéd főhadnagy Utassy (Strasser) Frigyes Györgyöt, az 1849. augusztusi temesvári vesztes csatában elfogták a császáriak, és bebörtönözték, illetve kényszersorozásban újra beosztották az osztrák seregbe, ahonnan rebellis megbízhatatlansága okán 1851-ben sikerült leszereltetnie magát. Utassy közel egy évtizedes olaszországi és kisázsiai kalandozások után 1860-ban megérkezett New Yorkba. Az amerikai polgárháborús hangulat és hadi készülődés számos emigráns magyarral együtt őt is beszippantotta, hiszen végre egy újabb nemes ügyért harcolhatott, immár öccseivel, Utassy Károllyal, illetve Antallal válllvetve, akikből a későbbiekben a harcok

28 Ács T.: Akik elvándoroltak i. m. 35.

29 Vasváry Ö.: Magyar Amerika i. m. 209., ill. Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988. 411.



13. kép: Pulitzer József
médiamágnás.

Forrás: *wikimedia.commons*

ezredéből mindössze egy századnyi katona élte túl a háború első két véres évét, ezért beolvasztották őket a 39. New York-i gyalogezredbe a híres magyarbarát Frémont hadseregtábornok parancsnoklása alá. Egyik legnagyobb hadi sikere volt, amikor 1862-ben századával megvédte a többszörös túlerővel szemben Romney városát a Virginia állambeli festői Shenandoah folyó völgyében, és kockázatos, de sikeres lovasrohamot vezényelt a meglepett déliek állásai ellen. A több nyelven beszélő Utassy ezredesnek és hős testvéreinek, akárcsak a legtöbb magyar amerikai vitéz katonának sok rosszindulatú irigye és belső ellenfele, sőt ellensége akadt az északi seregben is, ahol a kicsinyes idegengyűlölettől hajtva az amerikai angolszász származású katonák és feleteseik sem nézték jó szemmel az idegen, újonnan érkezett európaiak, különösképp a furcsa nyelvű és stílusú magyarok sikerét, gyors, kirobbanó katonai karrierjét és felemelkedését, hangsúlyozottan Frémont tábornok hadseregében. 1863-ban, többszöri próbálkozásra Utassy ezredest is megvádolták ezrede fejpénzének jogosulatlan, magáncélú felhasználásával – vagyis pénzügyi visszaéléssel –, amit valószínűleg nem követett el, ellenben a hadbíróság

során százados, illetve hadnagy is lett. Utassy nevéhez fűződik a híres New York-i Garibaldi Légió megszervezése, amelynek szintén ő lett az első vezénylő ezredese. Alárendeltjei között volt sok más magyar mellett **Pulitzer József** is, aki egykori hányatott sorsú makói hagymakereskedőből lett az amerikai polgárháború lovas hadnagya. Pulitzer Sheridan tábornok alatt szolgált a New York-i Lincoln lovasezrednél a háború utolsó másfél évében, majd a pezsgő New York-i üzleti világba vetette magát, sajtómágnás milliomos üzletember lett, illetve az amerikai bulvárújságírás és egyben a róla elnevezett világhíres minőségi, oknyomozó sajtódíj alapítójaként is emlékezik rá a világ.

A New York-i Garibaldi Légió többnyire európai veteránokból álló önkéntes katonái sok véres ütközetben részt vettek, egyedi módon amerikai, olasz és magyar zászló alatt harcoltak. Ugyanakkor, sajnálatosan Utassy



14. kép: Utassy Frigyes György
ezredes és öccse, Utassy Károly
százados 1861-ben

Forrás: *wikimedia.commons*

felmentette a katonai szolgálat alól, megfosztotta főtiszti rangjától sőt, egy év letöltendő kényszermunkára ítélte a hírhedt New York-i Sing Sing börtönbe.³⁰

Valószínű, hogy hithű katonaként ezt a komoly erkölcsi válságot és megpróbáltatást nem tudta lelkileg feldolgozni, a háború után nyelvtanárként és zongoraoktatóként, üzletemberként élt, majd felesége és harcostársa, Károly öccse elvesztése után önkézzel véget vetett életének 1892-ben.

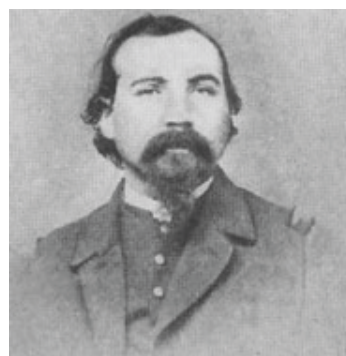
Frémont tábornoknak politikai vezetői, elnöki ambíciói mellett többször felrótták elfogult magyarbarátságát, hiszen számos helyettese és segédje, katonai ügyésze is magyar származású volt, Zágonyi tábornoktól Utassyn keresztül Anzelm Albert vagy **Merksz** alias **Figyelmessy Fülöp** ezredesig. Utóbbi, Frémont tábornok hadsegédje, katonai ügyésze, egykori honvéd hadnagy és Kossuth egyik legfőbb bizalmasa, szintén diplomáciai tisztséget kapott Johnson elnöktől a háború után, mint Brit Guyana amerikai konzulja. Kossuthnak tett 1849-es fogadalmához hűen, Figyelmessy ezredes addig nem lépett újra óhazája magyar földjére, amíg az fel nem szabadul az osztrák iga alól, vagyis az ő életében ez már nem történhetett meg, sajnos. Mindazonáltal, európai, svájci lakhelyéről többször meglátogatta Kossuthot Olaszországban, és még halálos ágyán is mellette volt Torinóban, de szeretett Magyarországa helyett inkább visszatért családjához az Egyesült Államokba és Philadelphiában halt meg 1909-ben.

Az amerikai polgárháború magyar vonatkozású katonatisztjeinek dicsőséges életútja közül kiemelkedik a szintén vezérőrnagyi rendfokozatig jutó **Knefler Frigyes (Frederick)** története. Az aradi születésű honvédtiszt, katonaoorvos édesapjával együtt harcolt a magyar szabadságharcban, és a világosi katasztrófa után egy évvel már az Egyesült Államok Indiana államában tűnt fel, ahol először hajóácsként dolgozott, majd inkább jogásznak tanult Indianapolisban.



15. kép: Figyelmessy Fülöp ezredes.

Forrás: *erwin.bernhardt.net.nz*.



16. kép: Knefler Frigyes dandártábornok

Forrás: *erwin.bernhardt.net.nz*

30 *Utassy F. György* Wikipédia-oldala: https://hu.wikipedia.org/wiki/Utassy_Frigyes_György letöltve 2019. jan. 10.

Akárcsak Knöfler nevű, ausztriai zsidó származású szülei, ő is vallásos izraelita neveltetést kapott, és ősei hitéhez az újvilágban is ragaszkodott, ahol még héber klubot is alapított. Itt érdemes megjegyeznünk, hogy számos zsidó származású, de kikeresztelkedett, izraelita hitét és zsidó identitását már egyáltalán nem vállaló magyar honvédtiszt szolgált az amerikai seregben, többek között a fent említett szegedi Számwald Stahel Gyula, az Utassy testvérek, a makói Pulitzer József, vagy a délvidéki Mandl Károly tábornok is. Közöttük azonban kivétel volt a nyíltan és vállaltan zsidó etnikumú és izraelita hitű Knefler Frigyes, aki a polgárháború hírére lelkes európai származású katonaként szintén rögtön csatlakozott az indianai 11. önkéntes ezredhez, és a virginiai Romney város híres ostrománál, az Utassy testvérekkel együtt harcolva átesett a tűzkeresztségen. 1862 áprilisától, szerencséjére a későbbi híres regényíró Lewis Wallace tábornok – a Ben Hur című 1880-as bestseller regény szerzője – parancsnoksága alá került, akinek megbízható tábornoki adjunktusaként hamarosan főtiszt, ezredesi rendfokozatig jutott, és számos nagy csatában részt vehetett, például Nashville-ben, Tennessee-ben, illetve a Missionary Ridge-i véres csatában is, ahol személyesen ő vezette fel ezredét a hegyerinc elleni gyilkos ütközetben. A háború végére, 1865. március 13-án elnyerte a címzetes (brevet) brigadéros hadseregtábornoki rangot, és ezzel ő lett a legmagasabb rendfokozatú izraelita hitű magyar amerikai tiszt az egész amerikai hadseregben. Knefler tábornok a háború alatt és az utána következő északi-déli konszolidációs időszakban is nagy megbecsülésnek örvendett az amerikai társadalomban, katonai és civil alárendeltjei egyaránt rajongtak érte. Visszatért Indianapolisba a félbehagyott ügyvédi praxisához, majd idős korára Hayes elnök elismerése jeléül kinevezte az Indiana állami nyugdíjigazgatóság élére. Kedvelt, „második” szülővárosában, 77 éves korában érte a halál 1901-ben.³¹



17. kép: Mandl Károly
tábornok

Forrás: wikimedia.commons

Izraelita hitű magyar katonatisztekről lévén szó, nem feledkezhetünk meg **Mandl Károly** honvéd tüzér hadnagyról sem, aki önkéntesként az aradi, illetve a 61/62. gyalogezredben tizedesként kezdte katonai pályafutását. Az elvesztett szabadságharc után Kossuth örökös híveként követte a kormányzót a száműzetésbe, Törökországba is, ahol tüzér századosként Ahmed effendi néven katonai szolgálatot vállalt – akárcsak Bem tábornok és számos sorstársa –, majd hamarosan úgyszintén az Egyesült Államokban kötött ki. A polgárháború kitörése után **Charles Mundee** néven

31 Lásd *Bona Gábor*: Az 1848–49-es honvédsereg zsidó születésű tisztjei.: http://www.multesjovo.hu/en/aitdownloadablefiles/download/aitfile/aitfile_id/861/ letöltve 2019. febr. 15.

harcolt az északiak seregében, kimagasló polgárháborús katonai szolgálatai révén ő is elnyerte a címzetes amerikai dandártábornoki rendfokozatot 1865-ben.³²

Visszavonultan, 1871-ben New Yorkban hunyt el.

Amint a fenti rövid történeti összeállításból is kitűnik, a teljesség igénye nélkül, a véres amerikai polgárháború uniós katonai sikereiben kimagaslóan és igen jelentős módon részt vettek a magyar szabadságharcban harcedzett honvédtisztek, akiknek haderőszerző tapasztalata, rátermettsége, és Amerika ügye iránti elkötelezettsége, lelkesedése nélkül az északiak seregeinek sokkal nehezebb, kilátástalanabb dolga lett volna a déliekkel szemben. Az amerikai hadistatisztikák szerint a másfél, illetve két és fél millió fő között mozgó polgárháborús uniós sereg katonái közül körülbelül 200 ezren voltak német, porosz származásúak, és legkevesebb 300 legföljebb 800 fő között lehetett a magyar katonák számaránya, ugyanakkor a hadtestek középvezetői és főtisztjei között nagyon felülreprezentáltak számítottak a megbecsült és nagyra értékelt egykori magyar honvédtisztek.³³

A 20. század amerikai magyar hősei

A vérzivataros amerikai polgárháború utáni csendes évtizedekben az Egyesült Államok a belső gazdasági és társadalmi, politikai építkezés, fejlődés és a 20. században kibontakozó világhatalmi ambíciókra való felkészülés időszakát élte. Az első világháború csupán másfél évig kötötte le az amerikai haderőt, míg a második világégés már igen komoly anyagi és emberi áldozatokat követelt az amerikaiaktól, különösképpen a véres csendes-óceáni hadszíntéren. Érdemes azonban itt említést tenni egy igazi csatatéri magyar amerikai hős őrmesterről, aki az első világháború utolsó hónapjaiban vakmerő vitézségével egyedülálló módon kétszer is elnyerte az amerikai kongresszusi becsületrendet. Ő **Kocák Máté (Matthew)** nevű, felvidéki magyar származású tengerészgyalogos főtörzsőrmester volt, aki 1918. július 18-án a franciaországi Soisson mellett egymaga megmentett egy németek által körbevett és kilátástalan helyzetbe került szövetséges francia osztagot, kiiktatva az ellenség gyilkos géppuskafélszékét.³⁴

Mindazonáltal, Kocákhoz hasonló magyar vonatkozású katonahős, illetve számottevő hadvezető nem tűnt ki az amerikai magyarok részéről a világháborúk időszakában

32 *Bona Gábor* az 1848/48 szabadságharc tisztikara: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-evi-szabadsagharcban-2/m-12C9/mandl-karoly-133B/> letölve 2019. jan. 15.

33 *Beszédits István*: *The Libby prison diary of colonel Emeric Szabad*. Toronto. 1999. 10.

34 Lásd az új-zélandi hadtörténész *Erwin Bernhardt* összeállítását: <http://erwin.bernhardt.net.nz/hungarian-military.html> letölve 2019. jan. 10.

– ugyanakkor a legújabb kutatások szerint több ezer magyar származású amerikai katona is harcolt a két világháborúban³⁵ – nem úgy, mint az 1947-től kezdődő fél évszázadnyi hidegháború időszakában. A kommunizmus terjedése ellen meghirdetett küzdelem és a híres dominóelv alapján az indokínai hadszíntéren vívott közel másfél évtizedes vietnami háborúban több mint 50 ezer amerikai katona vesztette életét, míg a vietnami áldozatok számát csak megbecsülni lehet, de a döbbenetes egymillió halott sem számít túlzásnak a katonai és civil veszteséglistájuk alapján. Az amerikai magyarok is tucatnyi hazafi katonával vettek részt a véres harcokban, és számos hősi halottal, illetve hősi becsületrenddel bizonyítva és gazdagítva a magyarok Amerika iránti hűségét. Ilyen hős volt többek között a nyugat-virginiai születésű **Molnár Ferenc Zoltán** (avagy bajtársi nevén **Frankie Zoly**)³⁶ őrmester, aki



18. kép: Rábel László,
Delta Force osztag őrmestere
Forrás: *erwin.bernhardt.net.nz*

1967 májusában a vietnami Kontum tartományban zajló ütközetben sok társát önfeláldozóan megmentve hősi halált halt, és posztumusz elnyerte a Kongresszusi Becsületérendemrendet is. Egy évvel később, 1968 novemberében követte Zoltánt a halálba egy másik önfeláldozó magyar amerikai törzsőrmester, a budapesti születésű, 30 éves **Rábel László**,³⁷ aki egy különleges műveletű Delta Force-osztag vezetőjeként a vietnami Binh Dinh tartományban egy véres összecsapásban, az osztagát mentve szintén hősi halált halt.

A Kongresszusi Becsületérendemrend birtokosaiként mindketten az arlingtoni nemzeti hadisírkertben nyugszanak. A vietnami veteránok közül magasan kiemelkedik egy híres-neves magyar név, nevezetesen **czegei Wass Huba** dandártábornoké, aki a híres erdélyi író és honvédtiszt Wass Albert legidősebb fiaként Kolozsvárott született 1941-ben, amikor édesapja még a világháborúban harcolt. Wass Huba elszakadt Erdélytől és Magyarországtól 1944 őszén, a román–szovjet megszállás idején, majd a menekülésük végpontjaként 1946-tól már az Egyesült Államokban élt és nevelkedett. A Harvard Egyetem után katonai pályára lépett, és elvégezte a híres West Point-i Katonai Akadémiát is. Az 1960-as évek végén, a háború csúcspontján, három évet töltött a vietnami hadszíntéren, ahol hihetetlen teljesítménnyel, egyedülálló módon öt Bronz Csillagot és egy Ezüst Csillag kitüntetést, katonai elismerést szerzett.

Wass Hubát az egyik legkreatívabb és leginnovatívabb stratégiatervező, elemző hadtudósnak tartják az amerikai haderőben, aki jelenleg a legmagasabb rendfokozattal rendelkező magyar származású amerikai főtiszt. Nevéhez fűződik a 20. században úttörő

35 Lásd *Ambrus László*: Magyar „doughboyok” az első világháború amerikai hadseregében – egy prozopográfiai kutatás jelene és jövője. In: *Hadtörténelmi közlemények*. 131. (2018) 3. sz. 735–756.

36 <http://erwin.bernhardt.net.nz/hungarianmilitary.html> letöltve 2019. jan. 10.

37 Uo.

(Air-Land Battle doctrine) Légi-Föld Harc doktrína kidolgozása, illetve az amerikai hadsereg Fejlett Hadtudományi Elemzőközpontjának alapítása, amelynek első igazgatója is volt, továbbá az első öbölháború egyik stratégiai, operatív tervezőjeként is számon tartják. Wass tábornok nemrég visszavonult, de jelentős szellemi munkát végez az amerikai hadtudomány szolgálatában, és az erdélyi arisztokrata családi hagyományukat táplálva lovaglóiskolát is fenntart. 1985-ben idős édesapja, Wass Albert tudomására jutott, hogy a magyargyűlölő véreskezű román diktátor, Ceausescu bérgyilkosokat küldött Amerikába az életükre törve, szerencsére sikertelenül. 1996-ban létrehozott Czegei Wass Alapítványukon keresztül támogatja az erdélyi magyar irodalmi és kulturális életet, híres író és katona édesapja emléket és örökségét őrizve.³⁸



19. kép: Wass Huba
dandártábornok

Forrás: google media gallery

A Reagan által csak a „gonosz birodalmának” nevezett Szovjetunió 1991-es összeroppanása és szétesése után az Egyesült Államok egyedül, magára maradt mint szuperhatalom. A hidegháborút követő negyedszázadnyi unipoláris amerikai korszak hadtörténetéből nem mellőzhetjük egy bátor és elismert magyar származású amerikai katonanőt említését, aki az első magyar származású női harci pilótaként az amerikai légierő legendás F–117A Nighthawk típusú lopakodó vadászgépét is vezethette. **Christina „Shaq” Szasz**³⁹ alezrederől beszélünk, aki a Debrecenből kivándorolt Szász Károly amerikai tengerészgyalogos lányaként gyerekkorától a repülés megszállottja. Szász alezredes rögtön a főiskola után az első alkalommal, 1998-ban csatlakozott az amerikai légierőhöz, és a kor csúcskategóriás katonai repülőgépeit, mint az F–15, F–16, F–117A lopakodó, alkalma volt megismernie és repülnie első magyar származású amerikai női pilótaként. Húsz év aktív szolgálat után 2018 nyarán ünnepélyesen elbúcsúztatták a US Air Force különleges állományából való visszavonulása folytán.

38 *Wass Huba* tábornok Wikipédia-oldala: https://en.wikipedia.org/wiki/Huba_Wass_de_Czege letöltve 2019. jan. 11, illetve *Wass Albert: Életem: Voltam II.* Bp. 2017. 77–89.

39 Lásd a róla szóló részletes összeállítást az Index.hu számára Nagy Attila Károly tollából: *Leszerelt az amerikai légierő magyar származású lopakodópilótája*: https://index.hu/techtud/2019/01/01/leszerelt_az_amerikai_legierotol_szasz_krisztina_a_magyar_szarmazasu_lopakodo-pilota/ letöltve 2019. jan. 16.



20. kép: Szász Krisztina légierő alezredes
visszavonulási ceremóniája 20 év aktív szolgálat után 2018-ban

Forrás: Index.hu

Amint a fenti igencsak szűkre szabott történeti áttekintésből és válogatott arcképcsarnokból kiderül, az Egyesült Államokban élő magyar honfitársainknak és leszármazottainak van némi okuk a büszkeségre, hiszen a bemutatott katonahősök jelentős mértékben, meghatározó módon hozzájárultak az újvilági félutópikus amerikai köztársaság létrejöttéhez, megerősödéséhez és gyarapodásához az utóbbi két évszázad során. Mondanunk sem kell, hogy ha a fenti jelentős katonai, hadászati vonatkozások mellett a magyar származású tudósok, művészek kimagasló amerikai hozzájárulásait szeretnénk bemutatni, akkor egy igen vaskos tanulmánykötetre lenne szükségünk...

Bibliográfia

Szakirodalom

- Ács Tivadar: Akik elvándoroltak. Bp. 1940.
- Ambrus László: Magyar „doughboyok” az USA első világháborús hadseregében. Egy prozopográfiai kutatás jelene és jövője. *Hadtörténelmi Közlemények* 2018/3. 735–756.
- Beszedits, Stephen (szerk.): *The Libby Prison Diary of Colonel Emeric Szabad*. Toronto. 1999.
- Bona Gábor: „’48-as magyar emigránsok Amerikában” In: *Docēre et movēre – Bölcsészeti- és társadalomtudományi tanulmányok a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar 20 éves jubileumára*. 2012.
- Bona Gábor: Az 1848–49-es honvédsereg zsidó születésű tisztjei. http://www.multesjo-vo.hu/en/aitdownloadablefiles/download/aitfile/aitfile_id/861/
- Bona Gábor: *Kossuth Lajos kapitányai*. Bp. 1988.
- Pilch Jenő (szerk.): *A magyar katona vitézségének ezer éve*. II. Bp. 1933.
- Stewart, Richard W. (ed.) *American Military History Volume 1*. Washington, DC. 2009.
- Tar Ferenc: Az amerikai polgárháború magyar tábornoka. In: *Tempevölgy* 3. (2017)
- Vasváry Ödön: *Magyar Amerika*. Szeged. Somogyi Könyvtár. 1988
- Vida István Kornél: *Világostól Appomatoxig. Magyarok az amerikai polgárháborúban*. Budapest. Akadémiai. 2011.
- Wass Albert: *Életem: Voltam II*. Budapest. Duna Könyvklub. 2017
- Zachar József–Póka-Pinvy Aladár: *Az amerikai függetlenségi háború magyar hőse*. Kováts Mihály élete. Budapest. Zrínyi Katonai Kiadó. 1982.

Internetes oldalak

- Bernhardt, Erwin: Famous Hungarians – Military Heroes:
<http://erwin.bernhardt.net.nz/hungarianmilitary.html>
https://en.wikipedia.org/wiki/Huba_Wass_de_Czege
https://index.hu/techtud/2019/01/01/leszerelt_az_amerikai_legierotol_szasz_krisztina_a_magyar_szarmazasu_lopakodo-pilota/
<https://hu.usembassy.gov/hu/michael-pompeo-kulugyminiszter-beszede-a-sajtotajekoztaton/>
https://hu.wikipedia.org/wiki/Pomucz_Gy%C3%B6rgy
<https://www.history.com/this-day-in-history/sewards-folly>